

Tomasz Wierzejski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

WPŁYW KURSU WALUTOWEGO NA WIELKOŚĆ EKSPORTU POLSKICH PRODUKTÓW MLECZARSKICH

1. Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej dało przedsiębiorstwom pełen dostęp do jednolitego rynku, co w bardzo krótkim czasie przełożyło się na wysoką dynamikę sprzedaży na rynkach zagranicznych. W 2004 r. polski eksport wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim o 25,6% i osiągnął poziom 59,7 mld euro. W 2005 r. tendencja wzrostowa została zachowana, jednak z nieco mniejszą już dynamiką, wynoszącą w okresie od stycznia do listopada 18,7%, gdyż znacznie większa jest statystyka bazowa roku 2004. Na słabszą dynamikę wyrażoną w euro miał również wpływ kursu tej waluty wobec złotego, który w 2005 r. charakteryzowała silna tendencja spadkowa.

Wśród produktów eksportowych prym wiodły artykuły rolno-spożywcze, w tym również produkty mleczarskie [Seremak-Bulge 2005, s. 1-2]. Dynamika eksportu polskich wyrobów mleczarskich zarówno w roku 2004, jak i w 2005 przewyższała przytoczoną wyżej średnią całego eksportu i wyniosła odpowiednio 67,7% oraz 37,6%¹ [Smoleński, Szajner 2005, s. 17]. Produkcja krajowa przewyższa możliwości popytowe rynku wewnętrznego, dlatego polskie mleczarnie są zmuszone do szukania zbytu na rynkach zagranicznych.

Czynnikiem, który ma istotny wpływ zarówno na wielkość eksportu, jak i na jego rentowność jest kurs walutowy. Ryzyko kursu walutowego w handlu zagranicznym można zdefiniować jako ryzyko poniesienia straty z tytułu posiadania przez przedsiębiorstwo otwartej i niezabezpieczonej pozycji walutowej na skutek

¹ Dane szacunkowe za rok 2005.

niekorzystnego ruchu kursów walutowych [Kaczmarek, Zarzycki 2005, s. 180]. Należy natomiast zaznaczyć, że kurs walutowy nie tylko może uczynić transakcję eksportową mniej opłacalną, ale również może wpłynąć na zwiększenie jej rentowności [Marciniak 2001, s. 150-151]. Ryzyko to jest tym większe, im większa jest zmienność kursów walutowych. A wskutek uwolnienia kursu złotego w 2000 r. jego wahania mogą przyjmować większe rozmiary.

2. Cel i metodyka

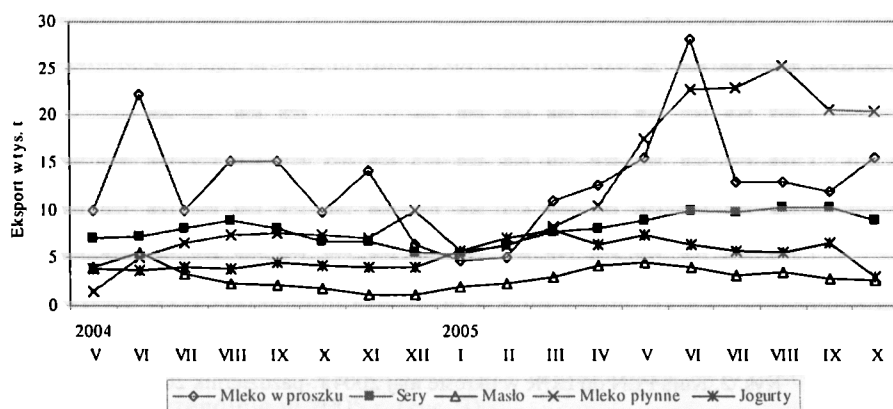
Zasadniczym celem niniejszej pracy jest zbadanie wpływu zmieniającego się kursu walutowego na wielkość eksportu polskich produktów mleczarskich po rozszerzeniu UE na Wschód. W polskim handlu zagranicznym dominują dwie waluty: euro (EUR) oraz dolar amerykański (USD). W przypadku eksportu artykułów mleczarskich większe znaczenie ma kurs euro, ponieważ w okresie od stycznia do lipca 2005 r. trzy czwarte sprzedaży zagranicznej badanej branży trafiło na rynki UE. Przesłanka ta zdecydowała, że zbadano tylko wpływ kursu złotego względem euro na wielkość eksportu. W analizie uwzględniono wielkość sprzedaży zagranicznej artykułów mleczarskich ogółem oraz podziałem na pięć podgrup: mleko w proszku, sery, masło i tłuszcze mleczne, mleko płynne i śmietana oraz jogurty. Badaniem objęto okres od 01.05.2004 r. do 31.10.2005 r. W celu przedstawienia zależności między kursem walutowym a wolumenem eksportu posłużono się współczynnikiem korelacji. Współczynnik ten jest parametrem dwuwymiarowego rozkładu, wykorzystywanym do oceny siły zależności między zmiennymi [Jóźwiak, Podgórski 1998, s. 370]. Następnie postawiono hipotezę badawczą, wskazującą na zerową wartość współczynnika korelacji (oznaczającą brak skorelowania kursu walutowego z wielkością eksportu) wobec hipotezy alternatywnej, oznaczającej zależność badanych zmiennych. Przy ocenie zależności posłużono się testem t-Studenta.

W analizie wykorzystano dane statystyczne publikowane przez Główny Urząd Statystyczny [www.stat.gov.pl], Narodowy Bank Polski [www.nbp.gov.pl] oraz analizy rynku produktów mleczarskich [Smoleński, Szajner 2005; Smoleński, Zdziarska 2006].

3. Wielkość eksportu produktów mleczarskich po przystąpieniu Polski do UE

W roku 2003 eksport wyrażony w ekwiwalencie mleka wyniósł 1350 mln l, natomiast w 2004 r. 2000 mln l, a dane szacunkowe za 2005 r. wskazują na dalszy wzrost do poziomu ok. 2400 mln l. Zarówno struktura towarowa, jak i wielkość eksportu poszczególnych grup towarowych wykazywały w badanym okresie znaczne zróżnicowanie. W pierwszych miesiącach członkostwa Polski w UE zano-

towano bardzo dynamiczny wzrost sprzedaży na rynkach zagranicznych mleka w proszku oraz mleka płynnego. Eksport serów i masła wykazywał poziom stabilny, z wyjątkiem pierwszych miesięcy 2005 r., kiedy zanotowano tendencję wzrostową sprzedaży tych produktów. Natomiast eksport jogurtów po okresie stabilizacji w 2004 r. odnotował dość dynamiczny wzrost na początku 2005 r., jednak już w ostatnich miesiącach tego roku istotnie się zmniejszył (z 6,5 tys. t we wrześniu do poziomu 3,1 tys. t w październiku 2005 r.). Na koniec 2005 r. wiodącym produktem eksportowym polskiego mleczarstwa było mleko płynne (w październiku 2005 r. eksport 20,4 tys. t). Silną pozycję utrzymały mleko w proszku oraz sery. Natomiast masło i jogurty stanowiły w sumie ok. 11% eksportu polskich produktów mleczarskich (rys. 1).

Rys. 1. Eksport wybranych produktów mleczarskich w okresie maj 2004 r.-październik 2005 r.

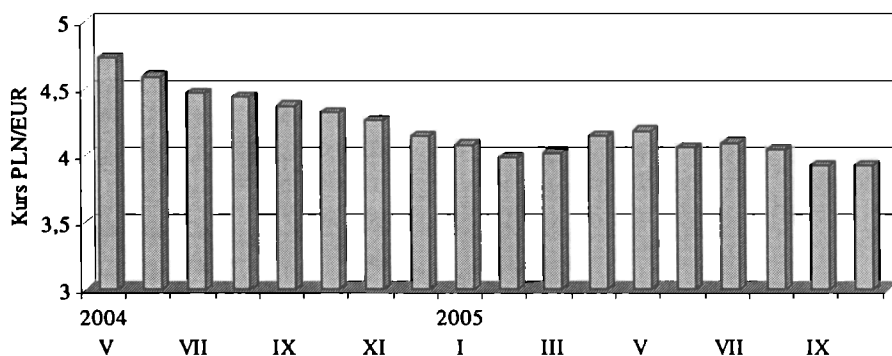
Źródło: [Smoleński, Zdziarska 2006, s. 44-48].

Zwiększyła się również wielkość eksportu w ujęciu wartościowym wyrażona w EUR. W 2003 r. wartość ta wyniosła 368,5 mln EUR, a w 2004 r. uległa niemal podwojeniu i osiągnęła poziom 617,9 mln EUR. Natomiast szacunkowe dane za rok 2005 wskazują na wielkość 850 mln EUR, co oznacza 2,3-krotny wzrost w odniesieniu do 2003 r. Analizując powyższe dane, należy jednak uwzględnić przynajmniej dwa czynniki: ceny produktów mleczarskich na rynkach światowych oraz poziom kursu walutowego.

4. Eksport artykułów mleczarskich a kurs walutowy

Realizacja kontraktu handlu zagranicznego zazwyczaj wiąże się z rozliczeniami za pomocą walut obcych dla eksportera lub importera, a czasem dla obu tych

stron jednocześnie. Większość transakcji zawieranych w ramach obrotu dewizowego odbywa się z udziałem tylko kilku obcych walut, tzw. walut kluczowych [Caves, Franskel, Jones 1998, s. 548]. W przypadku polskiego handlu zagranicznego są to zazwyczaj euro i dolar amerykański, znajdujące się obecnie w stosunku 1:1 w koszyku walutowym, w odniesieniu do którego ustala się kurs złotego. Jednak ze względu na strukturę geograficzną, dla eksportu artykułów mleczarskich istotne znaczenie ma kurs euro. W analizowanym okresie złoty zdecydowanie wzmocnił się w stosunku do tej waluty. Od maja do końca 2004 r. euro straciło wobec złotego ponad 12%, a do października 2005 r. kolejne niemal 4%. W efekcie oznaczało to łączny spadek o 0,8 PLN/EUR (rys. 2).

Rys. 2. Kurs PLN do EUR w okresie maj 2004 r.-październik 2005 r.

Źródło: dane Narodowego Banku Polskiego [www.nbp.gov.pl].

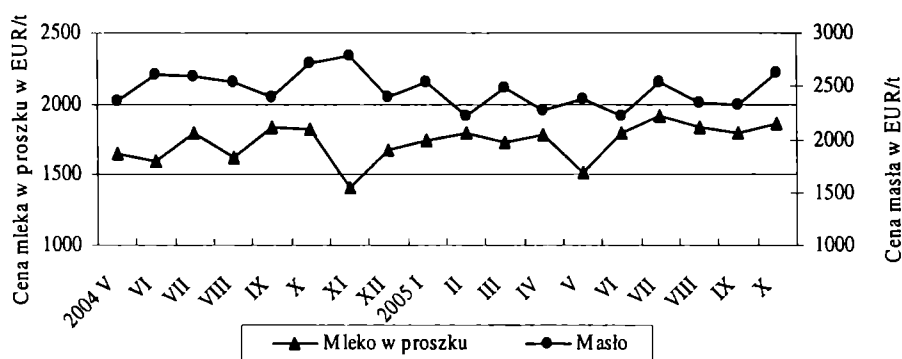
Wzmacnianie się złotego wobec euro oznaczało dla eksporterów rozliczających się w tej walucie pogorszenie opłacalności sprzedaży na rynkach zagranicznych. W przypadku artykułów mleczarskich, mimo mocnego złotego, ogólny wolumen eksportu rósł. Natomiast podejmując analizę sprzedaży poszczególnych grup produktów badanej branży, można wskazać na okresowy spadek sprzedaży na rynkach zagranicznych. Dotyczy to szczególnie masła oraz mleka w proszku. Za pomocą współczynnika korelacji zbadano zależność między kursem walutowym złotego wobec euro a wielkością eksportu dla tych dwóch grup produktów w dwóch przedziałach czasowych: od 1.05.2004 r. do 31.12.2004 r. oraz w okresie od 1.05.2004 r. do 31.10.2005 r. W pierwszym przedziale współczynniki korelacji obliczone na podstawie danych statystycznych wyniosły 0,8662 oraz 0,3720 odpowiednio dla masła i mleka w proszku. Testem t-Studenta zweryfikowano hipotezę zerową o niezależności kursu walutowego i eksportu. Obliczona na podstawie współczynnika korelacji oraz liczebności badanej populacji wartość testu t-Studenta = 4,2460 (dla $2\alpha = 0,02$ oraz 6 stopni swobody) w odniesieniu do masła wskazuje, że hipote-

zę zerową należy odrzucić na rzecz hipotezy alternatywnej, co świadczy o zależności między poziomem kursu złotego wobec euro a wielkością eksportu. Natomiast wartość testu t-Studenta przy analogicznych założeniach dla mleka w proszku wynosi 0,9817, co oznacza, że nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej. Świadczy to o braku zależności między kursem walutowym a eksportem mleka w proszku w badanym okresie.

Chcąc ustalić tę samą zależność w drugim z wyszczególnionych okresów, postąpiono analogicznie. W tym przypadku współczynniki korelacji wyniosły 0,2682 dla masła oraz 0,0204 dla mleka w proszku. Wartość statystyki t-Studenta wyniosła odpowiednio 1,1136 oraz 0,0202, co oznacza, że nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej, a tym samym brakuje zależności między poziomem kursu PLN/EUR a wielkością eksportu analizowanej grupy produktów.

Współczynniki korelacji dla serów, jogurtów oraz mleka płynnego przyjęły wartości ujemne, dlatego zrezygnowano z dalszych testów weryfikujących dla tych grup produktów.

Opierając się na wynikach przeprowadzonych testów statystycznych, można stwierdzić, że poziom kursu złotego wobec euro w badanym okresie miał bardzo nikły wpływ na wolumen eksportu polskich produktów mleczarskich. Tylko dla masła oraz mleka w proszku uzyskano dodatni współczynnik korelacji, jednak na tak niskim poziomie, że zależność ta okazała się nieistotna. Jedynie w przypadku masła w okresie po przystąpieniu Polski do UE do końca 2004 r. odnotowano zależność eksportu od kursu walutowego. Czynnikiem, który prócz mocnego złotego również mógł się przełożyć na spadek sprzedaży zagranicznej, były dość niskie ceny w eksporcie, szczególnie w 2005 r. (rys. 3).

Rys. 3. Ceny w eksporcie masła i mleka w proszku w EUR/t w okresie maj 2004-październik 2005 r.

Źródło: [Smoleński, Zdziarska 2006, s. 44-48].

Jednak w przypadku masła w 2004 r. cenę eksportową charakteryzowała tendencja wzrostowa a cena mleka w proszku była dość stabilna, zatem nie można

przypisać czynnika cenowego do wyniku obliczonej statystyki. W przypadku mleka płynnego, serów oraz jogurtów, mimo niekorzystnych warunków kursowych, wielkość eksportu w badanym okresie rosła. Taka sytuacja prowadzi do kilku wniosków. Po pierwsze, może oznaczać, że firmy przemysłu mleczarskiego dysponowały tak dużą marżą, że sprzedaż zagraniczna przy niekorzystnym kursie wiązała się tylko z mniejszą rentownością tych transakcji, jednak była opłacalna. Po drugie, można wskazać na malejący popyt wewnętrzny na artykuły mleczarskie, w związku z czym firmy są często wręcz skazane na eksport. W końcu na rynku coraz bardziej popularne stają się instrumenty finansowe pozwalające w znacznej mierze zabezpieczyć się przed ryzykiem kursowym. Ważne jest, że tak istotny element handlu zagranicznego, jak poziom kursu walutowego, nie stanowi przeszkody dla zwiększania sprzedaży eksportowej polskiego mleczarstwa, co może świadczyć o wysokiej konkurencyjności tej branży na rynkach międzynarodowych.

5. Podsumowanie

Lata 2004-2005 to okres wysokiej dynamiki wzrostu eksportu polskich produktów mleczarskich. Zweryfikowane hipotezy pozwoliły na określenie zależności między wielkością eksportu wybranych produktów mleczarskich a kursem walutowym. Wydawałoby się właściwe rozumowanie, że wzmocnienie się w badanym okresie złotego wobec euro przełoży się na spadek wolumenu eksportu. Jednak wyniki przeprowadzonych testów statystycznych wykazały taką zależność jedynie w przypadku eksportu masła, i to tylko w okresie maj-grudzień 2004 r. W pozostałych przypadkach kurs walutowy uznano za czynnik nieistotny w odniesieniu do wielkości eksportu. Natomiast niekorzystny kurs walutowy przełożył się z pewnością na gorsze wyniki finansowe eksportujących przedsiębiorstw. Prawdopodobne jest, że skutki coraz mocniejszego złotego w 2005 r. przełożą się na niższą wielkość eksportu już w roku 2006. Należy pamiętać, że przewaga konkurencyjna polskich przedsiębiorstw, wynikająca z niższych kosztów pracy, ulegnie w najbliższym czasie niwelacji, a zatem również realizowane marże będą niższe. Wówczas kurs walutowy będzie odgrywać silniejszą rolę niż obecnie.

Literatura

- Caves R., Frankel J., Jones R., *Handel i finanse międzynarodowe*, PWE, Warszawa 1998.
 Kaczmarek T., Zarzycki M., *Poradnik eksportera*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2005.
 Marciniak Z., *Zarządzanie wartością i ryzykiem przy wykorzystaniu instrumentów pochodnych*, SGH, Warszawa 2001.
 Seremak-Bulge J., *Handel mlekiem – informacja dla prowadzących handel*, IERiGŻ, Warszawa 2005.

Smoleński Z., Szajner P., *Handel zagraniczny mlekiem i jego przetworami*, „Rynek Mleka. Analizy rynkowe” 2005 nr 29, s. 16-20.

Smoleński Z., Zdziarska T., *Rynek mleka*, „Rynek Rolny” 2006 nr 1, s. 44-48.

www.nbp.gov.pl (Narodowy Bank Polski).

www.stat.gov.pl (Główny Urząd Statystyczny).

THE EFFECTS OF THE EXCHANGE RATE ON THE VOLUME OF EXPORTS OF POLISH DAIRY PRODUCTS

Summary

Exchange rate is one of the key factors determining the decision whether or not a given enterprise should enter foreign markets. The aim of the present study is to determine the effects of the Polish zloty to euro exchange rate on the volume of exports of particular dairy products following the accession of Poland to the European Union. Over the analyzed period the exchange rate of Polish zloty strengthened against euro, and an increase in export sale was observed in the dairy sector. The coefficients of correlation calculated in the study and statistical tests reveal that the exchange rate of euro had a slight effect on the export volume in the dairy industry. On the other hand, the strengthening of the exchange rate of Polish zloty was reflected by worse financial results of exporting enterprises, especially those that sell their products on foreign markets. It seems that the lower and lower euro to Polish zloty exchange rate recorded in 2005 will cause a decrease in the volume of exports as soon as in 2006.